بەناوی خودای بەخشندە و میهرەبان

بە ناوی گەلەوە

پەرلەمانی کوردستان ـ عێراق

بە پشت بەستن بە حوکمەکانی بڕگە (1)ی ماددەی (56) و ماددەی (53) لە یاسای ژمارە (1)ی ساڵی 1992ی هەموار کراو و لەسەر ئەوەی کە ئەنجومەنی وەزیران بەرچاوی خستووە، پەرلەمانی کوردستان ـ عێراق لە دانیشتنی ئاسایی ژمارە (9)ی رۆژی 2011/4/26 بڕیاری دانانی ئەم یاسایەی دا:

یاسای ژمارە (3)ی ساڵی 2011
یاسای دەستەی گشتیی دەسپاکیی هەرێمی کوردستان ـ عێراق
بەشی یەکەم
پێناسە و دامەزراندن و ئامانجەکان

ماددەی یەکەم:

مەبەست لەم وشانەی دادێن، واتاکانی بەرامبەریانە بۆ مەبەستی ئەم یاسایە:

یەکەم: هەرێم: هەرێمی کوردستان ـ عیراق.

دووەم: پەرلەمان: پەرلەمانی هەرێم.

سێیەم: حکومەت: حکومەتی هەرێم.

چوارەم: دەستە: دەستەی گشتیی دەسپاکی لە هەرێمدا.

پێنجەم: سەرۆك: سەرۆکی دەستەی گشتیی دەسپاکی لە هەرێمدا.

شەشەم: ئەنجومەنی دادوەری: ئەنجومەنی دادوەری لە هەرێمدا.

ماددەی دووەم:

بە پێی ئەم یاسایە دەستەیەك بە ناوی (دەستەی گشتیی دەسپاکیی هەرێمی کوردستان ـ عیراق) دادەمەزرێت، خاوەن کەسایەتییەکی مەعنەویی سەربەخۆ دەبێت و لە ژێر چاودێریی پەرلەماندا دەبێت و لە نێو بودجەی گشتیی هەرێمدا تەرخانکراوی (تخصيصات) دەبێت.

ماددەی سێیەم:

ئەم یاسایە ئامانجەکەی:

یەکەم: جێگیرکردنی میکانیزمێکی کارا بۆ چەسپاندنی پرەنسیپی سەروەریی یاسا.

دووەم: نەهێشتنی دیاردەی گەندەڵی و پشتیوانی کردن لە بنەمای شەفافیەت و تۆکمە کردنی لە نێو تێکڕای دەزگاکانی هەرێمدا، لە رێی رێکارە یاساییەکانەوە.

سێیەم: پیادەکردنی رێکاری پێویستی یاسایی بۆ خۆ پاراستن لە گەندەڵی.

چوارەم: پشت بەستن بە پێوەری بابەتی بۆ هەڵسەنگاندنی کار و پەرەپێدانی لە راژەی گشتیدا و لەناو بردنی رۆتین.

پێنجەم: جێگیرکردن و هەڵسەنگاندنی رەفتاری وەزیفی و لە ئەستۆ گرتنی بەرپرسایەتی لە کاتی بەجێ گەیاندنی راژەی گشتی، بە گوێرەی ئەو یاسا و رێکارانەی گەندەڵی حەرام دەکات.

ماددەی چوارەم:

حوکمەکانی ئەم یاسایە پیادە دەبن بە سەر:

یەکەم: سەرۆکەکانی دەسەڵاتی یاسادانان و جێبەجێ کردن و دادوەری و ئەندامانیان و ئەوانەی کاریان تێدا دەکەن.

دووەم: لایەنەکانی کەرتی تایبەت کە وەك کەس و کۆمپانیا کە لەگەڵ وەزارەت و دەزگاکان و تێکڕای فەرمانگەکانی هەرێمدا گرێبەستیان کردووە.

سێیەم: رێکخستنە سیاسی و رێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنی و رێکخراوی ناحکومی و نێودەوڵەتی کە لە هەرێمدا کار دەکەن، یەکێتی و کۆمەڵە و یانەکان، هێندەی پەیوەندیان بەم کاروبارانەی خوارەوەدا هەبێت:

1- یاسایەتی سەرچاوەکانی پارەدان و بەخشین.

2- جۆری خەرج کردن بە گوێرەی ئەو رێسایانەی لە خەرج کردندا پەیڕەو دەکرێن.

3- رەچاو کردنی پەیڕەوی ناوخۆی تایبەت بە خۆیان و سەرپێچی نەکردنی.

بەشی دووەم
ئەرك و دەسەڵاتەکانی دەستە

ماددەی پێنجەم:

دەستە کار دەکات بۆ:

یەکەم: جێبەجێ کردن و پیادە کردنی یاساکانی نەهێشتنی گەندەڵی و پێوەرەکانی راژەی گشتی بە پێی دستوور و یاسا کار پێ کراوەکان.

دووەم: لێکۆڵینەوە لە کێشەکانی گەندەڵی و رەوانە کردنیان بۆ دادگای تایبەتمەند و بە دواداچوونیان.

سێیەم: وەرگرتنی سکاڵای هاووڵاتیان، ئەوانەی پەیوەندییان بە گەندەڵی و لایەنانی جیاجیاوە هەیە و لێکۆڵینەوە کردن تێیاندا.

چوارەم: پاراستنی نهێنیی ناسنامەی هاریکاران بە گوێرەی یاسا.

پێنجەم: بڵاوکردنەوەی کولتوورێکی نیشتیمانی بۆ گەشەپێدانی رەوشتی دەسپاکیی کەسی و پەیوەست بوونی خودی بە پێوەرەکانی راژەی گشتی و، کار لەگەڵ بەرپرسانی

تایبەتمەندا دەکات، لە پێناو دانانی پرۆگرامەکانی خوێندنی نیشتیمانی بۆ پاڵپشتی کردن لە چەمکی دەسپاکیی گشتی.

شەشەم: دەرکردنی رێنمایی بۆ رێساکانی رەفتاری وەزیفی بۆ روون کردنەوەی پێوەری راژەی گشتی و رەوشتەکانی، کە دەبێ فەرمانبەرانی هەرێم پێوەی پەیوەست بن، بەوپێیەی مەرجێکە بۆ دامەزراندن و بەردەوام بوون لە راژە و چاودێری کردنی ئاستی پەیوەست بوون پێیانەوە، ماوە نا ماوەش بە پێی پێویست هەموار دەکرێت.

حەوتەم:

1- دەرکردنی رێنمایی بە گوێرەی رێساکانی وەدەستهێنانی نارەوا، کە بە دەق لە بەشی پێنجەمی ئەم یاسایەدا هاتووە، کە فەرمانبەرانی هەرێم و هاوسەران و منداڵانی ناکامیان پەیوەست دەکات، بەرژەوەندیی دارایی خۆیان ئاشکرا بکەن، ماوە نا ماوەش بە گوێرەی ئەوەی کە بە گونجاوی دەزانێت بۆ بەجێ گەیاندنی ئەو مەبەستانەی لێی چاوەڕوانی دەکرێت، هەموار دەکرێت.

2- ئاشکرا کردنی بەرژەوەندیی دارایی بریتییە لە داتای ورد سەبارەت بە سامانی راسپێردراو (المكلف) لە خانووبەرە و گواستە (المنقولة) و داهاتی دارایی و رەسیدی نێو بانك و پشك و سەنەد و مافی مەعنەوی لە نێو هەرێم و دەرەوەیدا.

3- ئاشکرا کردنی بەرژەوەندیی دارایی ئەمانە دەگرێتەوە:

أ- سەرۆکی هەرێم و جێگرەکەی.

ب ـ سەرۆکی پەرلەمان و جێگرەکەی و سکرتێر و ئەندامان.

ج ـ سەرۆکی وەزیران و جێگرەکەی.

د ـ وەزیران و ئەوانەی لە پلەی وەزیردان و بریکاری وەزارەتەکان.

هـ ـ سەرۆکی دەستەی گشتیی دەسپاکی و جێگرەکەی و هەموو بەڕێوەبەرانی گشتیی دەستە و لێکۆڵەرانی.

و- خاوەن پلەکانی تایبەت و بریکار و یاریدەدەرانیان.

ز- بەڕێوەبەرانی گشتی و یاریدەدەرانیان.

ح ـ دادوەران و ئەندامانی داواکاری گشتی و سەرپەرشتیارانی داد و لێکۆڵەران.

ط ـ ئەفسەرانی پاسەوانی هەرێم وهێزی ئاسایشی ناوخۆ.

ی ـ سەرۆکی یەکەی ئیداری و ئەندامانی ئەنجومەنی پارێزگا و قەزا و ناحیەکان و سەرۆکی شارەوانییەکان و ئەندامانی ئەنجومەنی شارەوانی.

ك ـ هەر کەسێك کە لە پۆستێکی مەدەنی یان سەربازیدایە، لەوانەی پێشتر (لە سەرەوە) ناویان نەهاتبێ و دەستە بە پێویستی دەزانێت راپۆرتی ئاشکرا کردنی دارایی بیگرێتەوە، بە گوێرەی رێنماییەك کە بۆ ئەو مەبەستە دەردەچێت.

هەشتەم:

1- دەستە بۆی هەیە فەرمانگەی پەیوەندیدار راسپێرێت، دەستی ئەو فەرمانبەرە بکێشتەوە کە لە ژێر لێکۆڵینەوە دایە، بە گوێرەی یاسای بەرزەفت کردنی فەرمانبەرانی دەوڵەت ژمارە (14)ی ساڵی 1991ی کار پێ کراو لە هەرێمدا.

2- دەستە بۆی هەیە ئەو پێشێلکاریانەی پەیوەندییان بە پێوەرەکانی راژەی گشتییەوە هەیە، رەوانەی لای سەرۆکی ئەو فەرمانگە حکومییە بکات کە فەرمانبەری سەرپێچیکار سەر بە ئەوێیە، بۆشی هەیە راسپاردەیەك هاوپێچ بکات بۆ گرتنەبەری رێکاری بەرزەفتانە و دادوەریانە.

نۆیەم:

1- دەستە چاودێریی هەڵسووڕاندنی سامانی هەرێم و شێوازی بەڕێوەبردنی دەکات، بە هاوکاری لەگەڵ دیوانی چاودێریی دارایی و لایەنەکانی تری پەیوەندیدار.

2- چاودێرییەکە، یاسایی بوونی بڕیار و کاری وەزارەت و فەرمانگە و دەستەکانی ژێر چاودێری و رادەی دەسپاکییان، دەگرێتەوە.

3- دەبێ ئەو لایەنانەی لە ژێر چاودێریدان، لەسەر خواستی دەستە و بێ دواکەوتن، زانیاری و روون کردنەوە و دۆکیۆمێنت (مستند) و بەڵگەنامەکان پێشکەش بە دەستە بکەن، لە نێویشیاندا ئەوانەی نهێنین کە پلەی پەنهانییان هەر چییەك بێت، هەر شتێکی دیکەش کە دەستە بە مەبەستی چاودێری، بینینیان بە پێویست دەزانێت.

بەشی سێیەم
هەڵبژاردنی سەرۆکی دەستەو ئەرك و پێکهاتەکانی دەستە

ماددەی شەشەم:

یەکەم: پەرلەمان هەڵبژاردنی سەرۆکی دەستە بە دەنگدانی نهێنی بە زۆرینەی دوو لەسەر سێی ئەندامانی پەرلەمان لە نێو سێ کاندیددا دەگرێتە ئەستۆ، کە ئەنجومەنی دادوەری لە هەرێمدا کاندیدیان دەکات. هەڵبژێردراو بە مەرسوومێکی هەرێمی و بە پلەی وەزیر دادەمەزرێت. لە حاڵەتی سەرنەکەوتنی یەکێك لە کاندیدەکان بە دوو لە سەر سێی دەنگی ئەندامانی پەرلەمان، هەڵبژاردن لە نێوانی ئەو دوو کاندیدەی کە زۆرینەی دەنگیان بەدەست هێناوە، دووبارە دەکرێتەوە، سەرکەوتووش ئەوەیە کە دوو لە سەر سێی دەنگی ئەندامانی پەرلەمان بەدەست دەهێنێت.

دووەم: کاندید بۆ پۆستی سەرۆك، سەرباری مەرجەکانی گشتیی وەزیفە، مەرجە ئەمانەی دادێشی تێدا بێت:

1- بە بەند کردن حوکم نەدرا بێت لە سەر تاوانی ناکۆك بە شەرەف.

2- خاوەن شیاوی و دەسپاکی و بێلایەنی بێت.

3- بەشدار نەبوو بێت لەو تاوانانەی رژێمی بەعس پلانی بۆ دارِشتبێ یان جێبەجێی کردبێ یان کردوونی.

4- بڕوانامەی زانکۆیی لە یاسادا بەدەست هێنا بێت و خاوەن شارەزایی بێت لە بواری کارەکەیدا بۆ ماوەیەك کە لە پازدە ساڵ کەمتر نەبێت سەبارەت بەوانەی بڕوانامەی بەکالۆریۆسیان هەیە و دوو ساڵ لەو ماوەیەش کەم دەکرێتەوە سەبارەت بەوانەی بڕوانامەی ماجستێریان لە یاسادا بەدەست هێناوە و پێنج ساڵیش سەبارەت بەوانەی بڕوانامەی دکتۆرایان لە یاسادا بەدەست هێناوە و ماوەی کورتی خوێندن بۆ بەدەست هێنانی هەر یەك لە دوو بڕوانامەکە بە ماوەی کار کردن بۆ مەبەستەکانی ئەم یاسایە دادەندرێت.

ماددەی حەوتەم:

یەکەم: داواکاریی دامەزراندن، لە پاش راگەیاندنی پۆستەکە، پێشکەش بە ئەنجومەنی دادوەری دەکرێت، کە ژیاننامە و بەڵگەنامەی تایبەت بە دامەزراندنیش هاوپێچی دەکرێت.

دووەم: ئەنجومەنی دادوەری ئەرکی هەڵبژاردنی سێ لە داواکارانی دامەزراندن دەگرێتە ئەستۆ، بە مەبەستی کاندیدکردنیان بۆ پۆستی سەرۆك، تا پەرلەمان ئەرکی هەڵبژاردنی یەکێکیان، بە گوێرەی ماددەی (شەشەم/یەکەم)ی ئەم یاسایە بگرێتە ئەستۆ.

سێیەم: ماوەی خزمەتی سەرۆك چوار ساڵە و بۆ یەك جار قابیلی تازە کردنەوەیە، بە هەمان ئەو رێکار و بنەمایانەی بە دەق لە ماددەی شەشەمی ئەم یاسایەدا هاتوون.

چوارەم: رێکاری یاسایی دەگیرێتە بەر دەرهەق بە سەرۆك لە کاتی سەرپێچی کردنی لەوەی پەیوەندیی بە کاری وەزیفی ئەوەوە هەیە بە گوێرەی یاسا، لە پاش وەرگرتنی مۆڵەتی پێش وەختە لە پەرلەمان.

پێنجەم: بە بڕیاری پەرلەمان لە یەکێك لەم حاڵەتانەی دادێ سەرۆك لە پۆستەکەی لا دەدرێت،:

1- ئەگەر بڕیارێکی دادوەری یەك لاکەرەوە دەرچوو بە تاوانبار کردنی بە ئەنجامدانی تاوانێك یا کەتنێکی ئابڕووبەر.

2- ئەگەر کەمتەرخەمی یان بێ باکییەکی مەزن لە بەجێ گەیاندنی کار و ئەرکەکەیدا سەلمێندرا.

3- خراپ بەکار هێنانی دەسەڵات.

شەشەم: بڕیاری لادان لە هەردوو حاڵەتی (2 ، 3) لە بڕگەی پێنجەمی ئەم ماددەیە، بە پێی راسپاردەی لیژنەیەکی لێکۆڵینەوە دەردەچێت، کە بە سەرۆکایەتیی جێگری سەرۆکی پەرلەمان و ئەندامیەتیی جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و دادوەرێکی دادگای پێداچوونەوە (تەمییز) پێك دێت.

ماددەی هەشتەم:

بەر لەوەی سەرۆك ئەرك و دەسەڵاتە بڕیار لێدراوەكەی بە گوێرەی ئەم یاسایە بگرێتە دەست، لەبەردەمی پەرلەماندا ئەم سوێندە یاساییەی دادێ دەخوات:

(سوێند بە خودای مەزن دەخۆم كە ئەو ئەركەی پێم سپێردراوە بە راستگۆیی و ئەمانەت و دەسپاكی وبێلایەنی و دڵسۆزییەوە بە جێی دەگەینم و بە ئەمانەتەوە یاساو پەیڕەو ورێنماییەكان بۆ نەهێشتنی دیاردەی گەندەڵی) پیادەكەم.

ماددەی نۆیەم:

یەكەم: دەستە ئەنجومەنێكی دەبێت و پێك دێت لە:

1- سەرۆكی دەستە ـ سەرۆك.

2- جێگری سەرۆك ـ جێگری سەرۆكی دەستەو لە كاتی ئامادە نەبوونیدا جێی دەگرێتەوە.

3- بەرێوەبەرانی گشتی دەستە ـ ئەندام.

4- ژمارەیەك شارەزا لە كارمەندانی دەستە یان لە دەرەوەی، كە ژمارەیان لە سێ زیاتر نەبێت، بەشداری لە كۆبوونەوە و گفتوگۆیەكانی ئەنجومەندا دەكەن، بەبێ ئەوەی مافی دەنگدانیان هەبێت.

دووەم: دەسەڵاتەكانی ئەنجومەن:

1- ئامادە كردنی بودجەی دەستەو دیاری كردنی میلاكەكەی و دانانی خشتەی مووچەی فەرمانبەر و كارمەندانی بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی دارایی.

2- دەركردنی پەیڕەوی تایبەت بە دەستە.

3- دانانی پلانی كاری دەستە.

4- بڕیاردانی راپۆرتی دەوری كە بۆ پەرلەمان یان لایەنانی تری فەرمی بەرز دەكرێنەوە.

5- لێكۆڵینەوە لەو بابەتانەی سەرۆك رەوانەی لای ئەویان دەكات و دەركردنی بڕیاری پێویست لەبارەیانەوە.

سێیەم: بڕیارەكانی ئەنجومەنی دەستە بە زۆرینە دەدرێن و لە كاتی یەكسان بوونی دەنگدا، لایەنی كە سەرۆكی دەستە دەنگی لەگەڵ داوە قبووڵ دەكرێت.

ماددەی دەیەم:

سەرۆك ئەم ئەركانەی دادێن پیادە دەكات:

یەكەم: هەڵسووڕاندنی كارەكانی دەستە و مسۆگەركردنی بەجێ گەیاندنی ئەركەكانی لە چوارچێوەی یاسادا، بەو جۆرەی ئامانجەكانی بەدی دەهێنێت.

دووەم: كردنەوەی لقی دەستە لە پارێزگاو ئیدارەكانی هەرێمدا، بە مەرجێك هەر لقە فەرمانبەرێك بە پلەی بەڕێوەبەری گشتی بەرێوەی ببات، كە بە لای كەمەوە بڕوانامەی بەرایی زانكۆیی بەدەست هێنا بێت.

سێیەم: هەر چوار مانگ جارێك یان هەر کاتێك پێویست بـوو، راپـۆرتێکی دەوری پێشـکەش بـە پەرلـەمان بکرێت، کە بریتی بێت لـە چـالاکییەکانی دەسـتەو پوختەیـەك لـە بـارەی ئـەو کێشـانەی لێکۆڵینـەوەیان تێـدا کـراوەو ئـەوانی داخـراون و ئەوانـەی رەوانـەی لای دادگاکانی تایبەتمەند کراون و رێ بە جەماوەر و میدیاش دەدرێت چاوی پێدا بخشێنن.

چوارەم: داوا لە ئەنجومەنی دادوەری بکرێت، لێکۆڵەری دادی بۆ کارکردن لە دەستەدا تەنسیب بکات.

ماددەی یازدەم:

یەکەم: سەرۆکی دەستە (جێگر) ێکی هەیە، کە بە پلەیەکی تایبەتە و بە پێی پـاڵاوتنی سـەرۆك بـە مەرسوومێکی هەرێمی دادەمەزرێت.

دووەم: سـەرۆکی دەسـتە بـۆی هەیـە هەنـدێك لـە دەسـەڵاتەکانی خـۆی بـە جێگرەکـەی یـان بەڕێوەبەرانی گشتی بدات.

ماددەی دوازدەم:

دەستە پێك دێت لە:

یەکەم: فەرمانگەی کاروباری کارگێڕی ودارایـی: فەرمانبـەرێك بـە پلـەی بەڕێوەبـەری گشـتی سەرۆکایەتیی دەکات و بە لای کەمەوە بڕوانامەی بەرایی زانکـۆیی بەدەسـت هێنـابێ لـە بواری پسپۆرایەتیی خۆیدا بە لای کەمەوە دە ساڵی شارەزایی هەبێ.

دووەم: فەرمانگەی کاروباری یاسایی ولێکۆڵینەوەکان: فەرمانبەرێك بە پلەی بەڕێوەبەری گشتی سەرۆکایەتیی دەکات و بە لای کەمەوە بڕوانامەی بەرایی زانکـۆیی لـە یاسـادا بەدەسـت هێنابێ و لە بواری پسپۆرایەتیی خۆیدا بە لای کەمەوە دە سـاڵی شـارەزایی هـەبێ، پێـك دێت لە:

1- **بەڕێوەبەرایەتیی کاروباری یاسایی:** فەرمانبەرێك بە پلەی بەڕێوەبـەر سـەرۆکایەتیی دەکـات، بڕوانامەی بەرایی زانکۆیی لە یاسادا بەدەست هێنابێ، لە بواری پسپۆرایەتیی خۆشیدا بە لای کەمەوە پێنج ساڵ شارەزایی هەبێ، ئەم ئەرکانەی دادێ دەگرێتە ئەستۆ:

أ- خستنە رووی را وراوێژ لەبارەی ئەو پرسە یاساییانەی دەخرێنە بەردەمی دەستەوە.

ب ـ دادبینی کردن (المرافعة) لە بەردەم دادگاکانی تایبەتمەند هێنـدەی پەیوەنـدیی بـە کێشـەکانی گەندەڵییـەوە هەیـە کـە دەسـتە دەیـان جوولێنێـت و پێداچـوونەوە بـە رێگاکـانی تانـەدان لەبارەیانەوە.

ج ـ نوێنەرایەتی کردنی دەستە لـە لیژنـەکانی لێکۆڵینـەوەدا کـە لەسـەر خواسـتی دەسـتە پێـك هێنراون.

دـ ئامادەکردنی لێکۆڵینەوە وتوێژینـەوەی یاسـایی تایبـەت بـە یاسـاکانی نەهێشـتنی گەنـدەڵی و رێککەوتننامەکانی نێودەوڵەتی لەم بارەیەوە.

2- **بەڕێوەبەرایەتیی لێکۆڵینەوەکان**: فەرمانبەرێك بە پلەی بەڕێوەبەر سەرۆکایەتی دەکات کە بڕوانامەی بەرایی زانکۆی لە یاسادا بەدەست هێنابێ و لەبواری پسپۆرایەتییەکەیدا بۆماوەیەك بەلای کەمەوە پێنج ساڵ شارەزایی هەبێ و ئەرکی ئاشکراکردنی حاڵەتەکانی گەندەڵی لە تێکڕای دەزگاکانی حکومەتدا دەگرێتە ئەستۆ هەروەها زانیاری لە سەریان بە هاوکاری ئامێرەکانی تەکەنیکی کۆدەکاتەوە و لێکۆڵینەوەی تێدا دەکات.

سێیەم: **فەرمانگەی خۆ پاراستن وشەفافیەت**: فەرمانبەرێك بە پلەی بەڕێوەبەری گشتی سەرۆکایەتیی دەکات، بەلای کەمەوە بڕوانامەی بەرایی زانکۆی بەدەست هێنابێ، لە بواری پسپۆرایەتیی خۆیدا بە لای کەمەوە دە ساڵ شارەزایی هەبێ و ئەم ئەرکانەی دادێن دەگرێتە ئەستۆ:

1- دڵنیابوون لە ڕەوایی سەرچاوەکانی سامانی ئەو کەسەی حوکمەکانی ئەم یاسایە دەیگرێتەوە، ئەوانەی بە ناوی خۆیەوە یان بە ناوی هی دیکەوە تۆمار کراون، جا چ لە حیازەی ئەو یان حیازەی کەسانی دیکەدا بن، مادام موڵکایەتییان بۆ ئەو دەگەڕێتەوە.

2- پەرەپێدانی کارامەیی لێکۆڵینەوە لە کێشەکانی گەندەڵی و شێوازەکانی چاودێریی دارایی و پشکنینی کارگێڕی و بلاوکردنەوەی کولتووری دەسپاکی وشەفافیەت.

3- بە دواداچوونی پیادەکردنی یاساو پەیڕەو و ڕێنماییەکانی پەیوەندیدار بە دەستەوە.

4- بووژاندنەوەی پەیوەندی لەگەڵ ڕێکخراوەکانی خاوەن چالاکی هاوشێوە.

5- بەڕێوەبردنی بەرنامەکانی مەشق و گرێدانی کۆنگرە بە هاریکاری لەگەڵ وەزارەتەکان و لایەنانی تایبەتمەندو دەزگاکانی کەرتی تایبەت.

چوارەم: **نووسینگەی سەرۆکی دەستە**: فەرمانبەرێك بە پلەی بەڕێوەبەر سەرۆکایەتیی دەکات بەلای کەمەوە بڕوانامەی بەرایی زانکۆی بەدەست هێنا بێت.

ماددەی سێزدەم:

یەکەم: لە کاتی هەر لێکۆڵینەوەیەکدا کە دەستە دەیکات، لێکۆڵەرەوانی مافی لێکۆڵینەوەیان لەگەڵ هەر کەسێك هەیە کە حوکمەکانی ئەم یاسایە دەیگرێتەوە و چاوخشاندن بە سەنەد و بەڵگەنامەی فەرمیدا، لە نێویاندا ئەوانەی کە نهێنین جا پلەی پەنهانییان هەر چییەك بێت و دەبێ ئەرکی چوونە ژوورەوەیان بۆ فەرمانگەی پەیوەندیدار بەو ئامێرانەی کە جۆری کارەکەیان دەیخوازێت، ئاسان بکرێت و پاراستنیان دابین بکرێت و نابێ ئەو ئامێرانەیان لێ وەربگرێت کە پەیوەندییان بە کارەکەیانەوە هەیە.

دووەم: ئەگەر ئەو لایەنەی لە ژێر لێکۆڵینەوەدایە گوتی، ئەو زانیاری و بەڵگەنامانەی داوا دەکرێت ببیندرێن لەو پەڕی نهێنیدان و، ئەگەری ئاشکرا کردنیان ڕەنگە ئاسایشی هەرێم بخاتە مەترسییەوە، سەرۆکی دەستە لیژنەیەکی لێکۆڵینەوە بە سەرۆکایەتیی خۆی، یان

جێگرەکەی و ئەندامیەتیی دوو لە بەڕێوەبەرانی گشتی لە دەستە، بۆ وردبینی کردنی ئەو زانیاری و بەڵگەنامانە، پێك دەهێنێ.

بەشی چوارەم
حوکمەکانی بەدەست هێنانی ناڕەوا

ماددەی چواردەم:

یەکەم: بە بەدەست هێنانی ناڕەوا دادەندرێت، هەر سامانێکی یەکێك لەوانەی لە ژێر حوکمەکانی ئەم یاسایەدان چ بۆ خۆی یان بۆ یەکێکی دیکە، لە رێی بەکارهێنانی وەزیفەی گشتی یان راسپاردەنی گشتی (التكليف العام) یان سیفەت یان لە ئاکامی رەفتارێکی پێچەوانەی دەقێکی یاسایی بە دەست هێنابێت.

دووەم: بە گوێرەی ئەوەی پێشوو، هەر زیاد بوونێکی سامان کە بەدی دێت لە پاش وەرگرتنی وەزیفەی گشتی یان راسپاردنی گشتی یان هەبوونی سیفەت بەسەر ئەو کەسەی لە ژێر حوکمەکانی ئەم یاسایەدایە یان بەسەر هاوسەرەکەیدا یان منداڵانی ناکامی، هە کاتێك کە لەگەڵ داهاتیاندا نەگونجێت و نەیانتوانی سەرچاوەی رەوای بۆ بسەلمێنن، بە قۆزتنەوە (استغلال) دادەندرێت.

سێیەم: حوکمەکانی بڕگەی دووەمی ئەم ماددەیە بەسەر هەر کەسێکدا پیادە دەبێت کە بە هەر سیفەتێك بێت سامانی گشتی بەدەست دەهێنێت کە سەرچاوەکەی ناڕەوایە.

ماددەی پازدەم:

یەکەم: دەستە ئەنجومەنی دادوەری ئاگادار دەکاتەوە لە حاڵەتی بەدەست هێنانی ناڕەوادا، سەبارەت بە سەرۆکی هەرێم و جێگرەکەی و سەرۆکی پەرلەمان و جێگرەکەی و ئەندامانی پەرلەمان و سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و جێگرەکەی و وەزیرەکان و بریکاری وەزارەتەکان و سەرۆك دەستەکانی سەربەخۆ و بریکارەکانیان، بۆ لێکۆڵینەوە تێیاندا و رەوانە کردنیان بۆ دادگا بە گوێرەی یاسا.

دووەم: کێشەکانی وەدەستهێنانی ناڕەوا سەبارەت بە تێکڕای ئەو فەرمانبەرانەی لە بەندی (یەکەم)ی ئەم ماددەیەدا دەقنووس کراون، راستەوخۆ بە پێی حاڵەت رەوانەی لای دادوەری لێکۆڵینەوە دەکرێن.

ماددەی شازدەم:

دادگا بۆی هەیە تەماشای داوای وەدەستهێنانی ناڕەوا بکا بەوەی گلدانەوەی یەدەگ (احتياطي) لەسەر سامانی تۆمەتبار یان هاوسەرەکەی یان منداڵانی ناکامی دابنێ.

ماددەی حەڤدەم:

یەکەم: سزای بەندکردن دەخوات و بڕی بەدەست هێنانی ناڕەواش دەگێڕدرێتەوە، لە هەر کەسێك چ بۆ خۆی یان بۆ هی دیکە، وەدەستهێنانی ناڕەوای وەگیرکەوتبێت.

دووەم: حوكمی دادگای تایبەتمەند: لەسەر داواكاریی دەستە لە ماوەی سێ ساڵ لە بەرواری مردنەكەوە، ڕێگا لە گەڕاندنەوەی دەستكەوتی ناڕەوا ناگرێت هەرچەندیشی داوای سزایی مردنەكە بەسەر چووبێت، قەرزەكە لە موڵك و ماڵی هاوسەر و منداڵە ناكامەكان وەردەگیردرێتەوە، هەر كەسە و بەپێی ئەو سوودە نارەوایەی بە دەستی هێناوە.

سێیەم: پێویستە دادگای تایبەتمەند لە بەرەو ڕووی هاوسەر و منداڵانی ناكامدا كە سوودیان لە وەدەستهێنانی نارەوا دیوە، بریار بە جێبەجێ كردنی حوكمەكە بدات بە گێڕانەوە لە سامانی هەر یەكەیان بە ئەندازەی سوودوەرگرتنی.

ماددەی هەژدەم:

هاوبەش لە سزای تاوانی بەدەست هێنانی ناڕەوا دەبەخشرێت، ئەگەر دەست پێشخەری بكات و دەسەلاَتی پەیوەندیدار لە تاوانەكە ئاگادار بكاتەوە، بەر لە ئاشكرا كردنی، یان لەكاتی توێژینەوە و لێكولێنەوەدا لە ئاشكرا كردنیدا هاوكار بێت، حوكمی ئەم ماددەیە حوكمی گێڕانەوە بەتاڵ ناكاتەوە.

ماددەی نۆزدەم:

هەر كەسێك بە ئەنقەست بۆ ماوەی سێ مانگ زیاتر لە پێشكەش كردنی داتاكان (اقرارات)ی ئاشكرا كردنی بەرژەوەندی دارایی لە كاتی بڕیاردراوی خۆی دواكەوت، بە غەرامەیەك كە لە یەك ملیۆن دینار كەمتر و لە سێ ملیۆن دیناریش زیاتر نەبێت، سزا دەدرێت، هەمان سزا بە سەر هەر كەسێكدا دەسەپێت كە بە ئەنقەست داتا (بیانات)ی جەوهەری نادروست بدات.

ماددەی بیستەم:

ئەو سزایانەی لەم یاسایەدا بریار دراون ، ڕێ لە سەپاندنی سزای دیكەی توندتر ناگرن كە لە یاسایەكی دیكەی كار پێ كراو لە هەرێمدا بریار دراوە.

بەشی پێنجەم
حوكمە گشتی و كۆتاییەكان

ماددەی بیست و یەكەم:

فەرمانبەرانی دەستە، جگە لە بەڕێوەبەرانی گشتی و خاوەن پلەی تایبەت، ئەو دەرماڵانەیان پێ دەدرێت كە فەرمانبەرانی دیوانی چاودێریی دارایی بە گوێرەی یاسای دیوانی چاودێری دارایی هەرێمی كوردستان ژمارە (2)ی ساڵی 2008 وەری دەگرن.

ماددەی بیست و دووەم:

بێ لە سەرۆكی دەستە كەس بۆی نییە لە ڕووی كاگێڕییەوە سزای فەرمانبەرانی بدات و ناشبێت بە هۆی كردارێكەوە كە پەیوەندیی بە وەزیفەكەیانەوە هەیە، گل بدرێنەوە یان دەستبەسەر بكرێن، تەنیا لە پاش وەرگرتنی مۆڵەت لە سەرۆكی دەستە، بەدەر لە حاڵەتی كەتن یان تاوانی بینراودا.

مادده بیست و سێیەم:

ژمێریاریی دەستە وردبینی دیوانی چاودێریی دارایی دەیگرێتەوە.

مادده بیست و چوارەم:

سەرۆکی دەستە بۆی هەیە ڕێنمایی پێویست بۆ ئاسان جێبەجێ کرنی حوکمەکانی ئەم یاسایە دەربکات.

ماددەی بیست و پێنجەم:

سەرۆکی دەستە بۆ هەیە بە گوێرەی خواستی کار ، بەش وهۆبەکانی دەستە لە نوێ بکاتەوە یان تێکەڵ بکات یان هەڵیان بوەشێنێتەوە.

ماددەی بیست و شەشەم:

کار بە دەقی هیچ یاسا یان بریارێك ناکرێت کە لەگەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایەدا ناکۆك بێت.

ماددەی بیست و حەوتەم:

پێویستە لایەنانی پەیوەندیدار حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبەجێ بکەن.

ماددەی بیست و هەشتەم:

ئەم یاسایە لە رۆژی بلاْوکردنەوەی لە رۆژنامەی فەرمی (وەقایعی کوردستان)دا جێبەجێ دەکرێت.

محمد قادر عبدالله
(د. کەمال کەرکووکی)
سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان ـ عێراق

هۆیەکانی دەرچوواندنی

گەندەڵی دارایی و کارگێڕی کە تووشی حکومەت و کۆمەڵ دەبێت ، دەبێتە مایەی هێنانە ئارای حاڵەتێك لە پاشکەوتن و بێدادی لە نێو کۆمەڵدا، ئەمەش وای لە حکومەت و گەلانی پێشکەوتوو و شارستان کرد یاسا دەربکەن تا سنوورێکی بۆ دابنێن و نەیهێڵن و لە ناوی ببەن و لەبەر بایەخی رۆڵی چاودێری بەسەر دەسەلاْتەوە، کە بە کۆڵەکەی بنەڕەت لە سیستەمی دیموکراسی راستەقینە دادەندرێت و لەبەر ئەوەی نەهێشتنی گەندەڵی لە هەموو ئاستەکاندا پێوست بە هەبوونی دەستەیەکی گشتی دەسپاکی دەکات و لەژێر چاودێریی پەرلەماندا بێت و ئەو پسپۆرایەتی و دەسەلاْتەشی پێ بدرێت کە ئەرکی پێ سپێردراوی دەیخوازێت، ئەم یاسایە دانرا.

تێبینی: ئەم یاسایە بەبریاری ژمارە 16 ی سالی 2011 لەلایەن بەرێز سەرۆکی هەرێمی کوردستانەوە دەرچوێنرا.